

Alena Bezoušková
Pýcha v pojetí sv. Augustina: iluze pýchy a její prolomení
(bakalářská práce na ÚFaR FF UK 2020)
Posudek vedoucího práce

Charakteristika práce

Práce je věnována pojetí pýchy v Augustinových pozdních dílech (tj. v dílech následujících po *Odpovědi Simplicianovi*, srv. s. 7). Hlavním pramenem se jeví Augustinovo obsáhlé pojednání *De civitate Dei* XI-XVI, ostatní díla tohoto období (zejména *De Genesi ad litteram* XI, příležitostně *Confessiones*) slouží spíše jako dodatečná opora.

Autorka napřed (1. kap., s. 9-14) stručně přibližuje Augustinovo pojetí pýchy, která pro tohoto autora není jen psychologickým sklonem nebo charakteristikou jednání, ale především metafyzickým omylem. Pýcha zachvacující stvořené duchy (anděly i lidi) je zneuznání vlastního místa v ontologickém pořádku a zdroj jeho zmatení. Lidský duch, který se nepodřizuje Bohu jako tvůrci, *eo ipso* sám ztrácí vládu nad oblastí, jež by mu byla přirozeně podřízena, mimo jiné nad vlastní tělesností. V tomto smyslu je pýcha zdrojem všech pochybení a omylů, nikoli pouze mravních, ale též epistemických (pýcha je překážkou skutečného poznání).

Dále (kap. 2, s. 15-26) si autorka všímá předpokládané pýchy prvních biblických lidí (Gn 3) pochopené jako „pádu“, který má nejen neblahé následky individuální, ale také společenské: člověk se nenáležitě upíná k věcem nižším, než mu náleží, soužití lidí je pokaženo touhou ovládat druhé, každý další člen lidského pokolení se navíc rodí do situace pýchou poznamenané a s nevyhnutelným sklonem k ní. Autorka se přitom soustředí zejména na psychologický prožitek pýchy jako iluze o vlastních schopnostech a soběstačnosti.

Hlavní část práce (s. 27-45) analyzuje možnost, jak z pýchy vybřednout, totiž konfrontaci s iluzí o vlastních schopnostech v prožitku prohry. Vedle dvou příkladů útěku před sebepoznáním (Adam a Eva, resp. Kain, Gn 3-4) si práce všímá také prohry konstruktivně uchopené na příkladu Ježíšova učedníka Petra, jeho chvástání, zrady a lítosti (Mk 14parr.).

V závěrečné kapitole (s. 46-49) si autorka klade otázku, jak toto pojetí pýchy a navrhovaného léku proti ní spojit s Augustinovým pozdním pojetím milosti, podle něhož je každý dobrý lidský čin podmíněn božskou pomocí. Na jednu stranu snad může tato představa pýchu eliminovat, neboť člověk sám nemá dobré zásluhy. Na druhou stranu je velmi těžké od někoho žádat konstruktivní uchopení bolestné léčby, pokud toho bez Boží pomoci fakticky není schopen.

Alena Bezoušková postupovala ve zpracování tématu velmi samostatně, její hlavní zájem patrně patří psychologickým příkladům pýchy a léku proti ní (kap. II a zejména III). Pokusila se rovněž nastínit celkové filosoficko-teologické místo tématu v Augustinově díle (kap. I a IV), jakkoli to provedla stručně a s nutným zjednodušením. Pracovala s překladem *De civitate Dei* z pera Julie Novákové (Praha 2007), zároveň však přihlížela k latinskému textu; zapracovala přes dvacet relevantních titulů sekundární literatury v angličtině. Práce je psána kultivovaným jazykem, bez větších pravopisných pochybení.

Otázky k práci

(1) Autorka právem odvozuje Augustinovo pojetí pýchy od ďábelského svodu prvních lidí „být jako Bůh“ (Gn 3,5), dosadit sebe na Boží místo. Přesto není zcela zřejmé, že iluze, kterou pýcha fenomenálně vytváří, nutně implikuje sklon pokládat sám sebe za „zdroj dobra“ a „zdroj pravdy“, jak autorka dovozuje (s. 22-25). Taková představa indikuje patrně spíše duševní chorobu než pýchu. Augustinova metafyzika odstupňovaného řádu a jeho porušení je v tomto bodě ne zcela přesvědčivě spojena s psychologickou analýzou, o niž se autorka pokouší.

(2) Představu duše, která „chtěla mít vládu sama nad sebou a patřit si“ (ἄρχειν αὐτῆς βουλομένης καὶ εἶναι αὐτῆς), zná také Plotin, *Enn.* III,7(45),11,15n. Augustin toto místo mohl znát, podobně mluví o hříchu již v *De Gen. Man.* II,15,22. Autorka se však nad zdroji Augustinova pojetí pýchy nezamýšlí.

(3) Ve výkladu o následcích pýchy zmiňuje autorka právem také následky epistemické; její prezentace Augustinovy obtížné představy poznání je však dosti schematická. Jeví se poněkud zjednodušené tvrdit, že podle Augustina „mysl poznává jedinečně, pokud na ni působí Bůh, osvěcuje ji. ... Poznávat svět znamená poznávat pojmy, s nimiž pracuje Stvořitel“ (s. 20). Autorka se pro toto tvrzení dovolává E. von Ivanka (*Plato Christianus*, 230-234 v českém překladu); přesvědčivou oporu v Augustinově textu (ani na uvedeném místě *De trin.* XII,14,23) však tato představa nemá.

(4) Augustinův návrh, léčit iluzi, kterou pýcha vytváří, pádem do hanebného hříchu jako příležitosti prozření, vyvolával pochybnosti již v Augustinově době (srv. Pelagius podle Augustinova referátu v *De nat. et gr.* 27,30). Autorka sice tuto kritiku zmiňuje (s. 31), v její vlastní práci však pochybnost o této terapii nenacházíme. Pokládá ji autorka za účinnou? Augustin sám se na mnoha místech snaží člověka, který se pyšní svými zásluhami, přivést spíše k vděčnosti vůči tvůrci než k pádu jako cestě prozření (srv. kupř. *Tract. Ioh.* 14,3; *Enarr. Ps.* 55,7; *Spir. litt.* 11,18). Možná by tato strategie byla i psychologicky nadějnější?

(5) Autorka uvádí, že vůle pyšného člověka nepodléhá rozštěpu, který jinak Augustin na mnoha místech líčí jako pravou nouzi lidské situace (s. 28). Jak si to vysvětlit? Má toto tvrzení oporu v Augustinových textech?

Drobné nedostatky formálního charakteru

- s. 31: Autorka připomíná Pelagiovo ztracené dílo *De natura* a zlomky z něho vydané v PL 48; bylo by vhodné uvést také revizi a rekonstrukci celé argumentace, jak se o ni pokusil W. A. Löhr, *Pelagius' Schrift De natura: Rekonstruktion und Analyse*, in: *RechAug* 31, 1999, s. 235-294.

- s. 18: Věta „Pro adresáta je potom velkým pokušením nepřičíst je sobě, ale Bohu, který je skutečným původcem dobrých skutků...“ nedává v kontextu dobrý smysl.
- s. 8, pozn. 5 aj.: chybný název článku J. P. Burnse: *Augustine on the Origin and Progress of Evil*.
- s. 51: V seznamu pramenů není uvedena edice latinského textu *De Genesi contra Manichaeos*.
- s. 52: V seznamu pramenů je chybně uveden název díla *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum ad Marcellinum libri tres*.
- s. 52: V seznamu pramenů je chybně uvedeno jméno jednoho z vydavatelů *De trinitate*, vyd. W. J. Mountain – F. Glorie.
- s. 52: V seznamu sekundární literatury je překvapivě uvedeno také české vydání Bible.
- s. 52: V seznamu sekundární literatury je mylně uvedeno jméno vydavatele *The Cambridge Companion to Augustine's "Confessions"* T. Tooma.
- s. 53: V seznamu literatury někde schází ročník časopisu, z něhož jsou přejaty citované články (Burning, Brennan); jinde schází paginace (Green).
- s. 54: V seznamu literatury je dvakrát mylně uveden název časopisu *Journal of the Society of Christian Philosophers*.

Hodnocení

Předložená práce prozrazuje skutečné zaujetí zvoleným tématem i víceméně adekvátní přístup k primárním textům i k sekundární literatuře. Výsledek, k němuž autorka dospívá, neskrývá paradoxy Augustinova myšlení, jakkoli na všechny výslovně neupozorňuje. Podle mého přesvědčení práce splňuje požadavky kladené na práci bakalářskou, proto ji doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení 1 nebo 2 podle výsledku obhajoby.

Praha 28. 8. 2020
Lenka Karfíková